

Nieuwsbrief

Vrienden van de Antwerpse Madonna's

Afgiftekantoor Antwerpen

Halfjaarlijks tijdschrift, nr. 15 [8de jg. (2009), nr. 2]

v.u.: R. Vanoystaeyen,

Vremdesesteenweg 92, 2530 Boechout

Nieuwsbrief Vrienden van de

Antwerpse Madonna's

Madonna- en andere heiligenbeelden in de Antwerpse binnenstad

Na 75 jaar lukt steeds meer en meer. Op 13 november 2009 hield Voor Kruis en Beeld haar eerste vergadering op hoog niveau. Zowat ter hoogte van de Madonna op de Boerentoren, én met zicht op de Schoenmarkt en Meirbrug, de twee locaties waarnaar dit hooggeplaatst beeld verwijst.

Versta, Voor Kruis en Beeld was bij de KBC-bank op werkbezoek om de eerste praktische krijtlijnen van de jubeltentoonstelling van mei 2010 uit te zetten.

In de Scaldiszaal, die de benedenverdieping vanaf Schoenmarkt tot Eiermarkt omvat is een zee van ruimte beschikbaar. Binnenkort wordt ze tijdelijk omgetoverd tot een 'Mare Mariae Antverpiensis', een Antwerpse madonnazee. Een meer van Madonna's en meer, want er komen ook andere heiligenbeelden: Rochus, Johannes Nepomucenus, enz.

De mens achter dit verhaal – de lekenwer-

king bij het plaatsen en onderhouden van dit beeldenpatrimonium – leidt met ups en downs naar de start van de vereniging, die in 1934 in de sporen trad van de ter ziele gegane buurtverenigingen.

We evoceren verdwenen beelden met foto's en prenten, geborgen exemplaren worden getoond en we ronden af met hun regeneratie, na restauratie en/of terugplaatsing. Maar niets is tegen de tijd bestand. Het onderhoud moet worden voortgezet, overgedragen naar volgende generaties en de opgedane expertise zou moeten worden doorgegeven aan wijkverenigingen buiten de Leien.

75 jaar werking wordt niet bezegeld zonder publicatie. Een nieuwe en uitgebreide inventaris, hét nieuwe 'madonnaboek', zal op de tentoonstelling worden gepresenteerd.

Wim Strecker

Op de kaft en hieronder: VKB op werkbezoek bij de KBC-bank. – De historische foto werd gepubliceerd in *'De Stad Antwerpen. Een weekblad voor Vlaanderen'*, 4e j., nr. 8 (8 mei 1931), p. 186. Het beeld was toen al een poos geplaatst.

Erfgoeddag 'uit vriendschap' 26 april 2009

De erfgoeddag verliep naar wens. Wel waren er iets minder bezoekers maar de Stad had dan ook alle evenementen op dezelfde dag uit de kast gehaald. Het bereiken van de gewenste plaats was voor velen niet gemakkelijk.

Een 400-tal bezoekers waaronder toch ruim wat kinderen kwamen onze Madonna-gevelbeelden ontdekken.

Dank zij de heer Lucas Claeÿ werd een suggestief gevelbeeld uitgewerkt.

Dit gaf de mogelijkheid de verschillende symbolen en andere attributen rondom de Madonna te kunnen herkennen en plaatsen.

Een blokkenspel en puzzel genoot eveneens de aandacht.

De meest recent uitgevoerde restauraties konden aan de hand van mooie en duidelijke foto's uitgelegd worden.

De medewerking van de Academie voor Schone Kunsten, in de persoon van Carolien van der Star – docente, brengt de bewerking der beelden op de voorgrond en laat de belangstellenden inzien dat dit cultureel religieus patrimonium een uitzonderlijke aanwezigheid in de stad betekent.

Dat vriendschap zeker op z'n plaats is om al deze verschillende mensen hetzelfde doel te laten smaken is onweerlegbaar.

Erfgoeddag 2010 vindt plaats op zondag 25 april met als thema FAKE?

Zondag 17 mei 2009, een dag van vervulde verwachting

In de Antwerpse herinnering zal de derde zondag van mei 2009 gekoppeld blijven aan de naam Kai Mook, het olifantenjong dat die dag in de Zoo ter wereld kwam. De langverwachte dikhuid bleek een gezond meisje van 80 kilo. Het stadsbestuur feestte mee en bood de Antwerpse bevolking een gratis babyborrel aan.

Op twee andere Antwerpse locaties werd toen een iets verschillend 'langverwacht uitkijken' bezegeld. Eerst op de Melkmarkt, vervolgens aan de hoek Pruynenstraat en Korte Klarenstraat, waren de Vrienden van de Antwerpse Madonna's erbij om een beeldinzegening bij te wonen. Paula Sörnsen schreef haar impressie neer.

Melkmarkt 28

Een langverwachte heropbloei werd op zondag 17 mei op de Melkmarkt in de kijker geplaatst: een 18de-eeuws Mariabeeld - Barok in heel haar voorstelling. Deze sculp-

tuur wordt traditioneel toegeschreven aan de Antwerpse beeldhouwer Alexander Van Papenhoven.

De plaats waar wij ons nu bevinden, de Melkmarkt, wordt reeds in de 15de eeuw in geschriften teruggevonden. Ze vormt als het ware een deel van de huizengordel rondom de kathedraal.

Sinds 1980 (de laatste restauratie van dit beeld) tot eind 2008 had de tand des tijds toch weer ingegrepen in de uitstraling van deze Moeder Gods. Maar zij blijft met haar Kind - dat liefde is - steeds de aandacht trekken van sinjoren en toeristen.

Mochten deze beelden kunnen spreken... zij zouden ons kunnen vertellen van de gezelligheid in onze stad maar tevens van de hardheid van de samenleving aan haar voeten. Daarom hebben wij eraan gehouden de symboliek die bij vorige restauratie weggebleven was, nu terug aan te vullen.

De restaurateurs hebben de stralende zon

achter het beeld opnieuw aangebracht, ook werd het geheel voorzien van een beschermende luifel. En, Zij schijnt voor u gelijk de deugddoende zon, want het letterwisselende vers – GY SYT SCHOON / ENDE SIERLYCK / LETTER WISSEL / O. SY SCYNT HIER / GELYCK DE SON – is nu terug leesbaar geworden.

Bij de inzegening spreekt E.H. Mannaerts ook over de legende van Lijn de melkboerin en eindigt met een gebed.

Pruyenenstraat 23

Een tweede maal welkom op éénzelfde dag. In ons voorstellingsvermogen moeten we ons verplaatsen van de 18de naar de 21ste eeuw.

Op deze hoek verdwenen keer op keer al twee Mariabeelden. Thans staan we voor een nieuwe creatie van de hand van Jeroen Vercruysse. Het wordt misschien even wennen, maar vanaf het ogenblik dat Jeroen aangesproken werd om een hedendaags beeld te maken tot en met NU, werd heel wat denkwerk, tekenwerk en handwerk verricht. Wij zijn de eigenaar van het pand

dankbaar voor de mogelijkheid die hier geboden werd en waarmee hij de werkzaamheden ondersteunde, alsook de uitbater voor zijn onmisbare medewerking.

Zoals Jeroen zelf het uitdrukte: "boven u staat de uitbeelding van deze jonge moeder met haar belangrijk Kind; met een afschermend en tegelijk zegenend gebaar van haar hand en tenslotte is ze in staat het sluipende geestelijk kwaad te beheersen". Moge de verwijzing naar deze edele waarden mede het straatbeeld bepalen.

E.H. Mannaerts duidt op de belangrijkheid van een beeld in de stad dat een hedendaagse typologie weergeeft. Als voetnoot verwijst hij naar de herkomst van de straatnaam: naar Christoffel Pruyenen, stadsrentmeester en later tesorier, die ca. 1565 aan de oostzijde elf burgerhuizen liet bouwen.

In het cafeetje (nog met trapgevel) 'The Stock', werd een vriendschapsdrank aangeboden. Gazet van Antwerpen meldt 's anderdaags: 'Jonge madonna siert oude gevel'.

75 jaar Voor Kruis en Beeld

*Misviering,
gevelbeeldenwandeling,
tentoonstelling en receptie op
13 september 2009*

De 'vermaarde' Sint Jacobskerk met haar robuuste architectuur en schitterend interieur kan op een grootse manier haar genodigden ontvangen.

Naar aanleiding van 75 jaar werking van onze vereniging had pastoor Mgr. Luc De Maere a.h.w. een 'kristal' op het altaar gelegd, die schitterde van het begin van de viering tot het einde. We werden niet enkel overladen met een nostalgische innerlijke vrede, maar een onzer 'vrienden' drukte dit gevoel als volgt uit: *"de misviering vond ik intens mooi en ik heb direct gezegd dat het zo spijtig is dat onze volgende generatie dit niet meer zo aanvoelt als wij, wij hebben dat zaadje toch meegekregen"*.

De muzikale omlijsting was 'hemels' en de homilie door Mgr. De Maere (zie hiernaast) gaf ons tegelijkertijd een opdracht mee voor de toekomst.

Na de eucharistieviering volgde de gevelbeeldenwandeling met 120 ingeschrevenen, verdeeld in vijf groepen. Hiervoor konden wij beroep doen op drie extra begeleidsters, die belangeloos hun medewerking verleenden. In Sint-Jacobsparochie vinden we naast Madonna-gevelbeelden ook voorstellingen van de H. Johannes Nepomucenus, de H. Drievuldigheid (met vrijkoop van christene slaven) en van de Bedrukte Moeder. Deze drie uitzonderlijke beelden brachten

ons via de tentoonstelling in contact met de drie gelijklopende broederschappen die in deze kerk ooit actief waren.

Wim Strecker had de inhoud van deze tentoonstelling diep uitgespit en dankzij de sponsoring van de Firma Engels kon interessant materiaal op een mooie en elegante wijze worden getoond.

Om 13 uur werden we verwacht voor de receptie in de mooie omgeving van Hotel Prinse aan de Keizerstraat. De materiële voorbereiding die heel wat energie vergde, wierp haar vruchten af. We konden ook een pint bier Lesage en een lekkere koffie Verheyen aan de gasten aanbieden. Wij mochten dankbaar zijn voor de hulp van extra vrijwilligers, om een 200-tal bezoekers te ontmoeten.

Geleidelijk doorlopen wij ons jubeljaar, tot de afronding ervan op vrijdag 7 mei 2010.

Een van de wandelgroepen, Paula Sörnsen gidst - Foto Isa Bekers

Mgr. De Maere (rechts) - Foto Isa Bekers

Homilie bij de viering van 'Voor Kruis en Beeld' 2009 - Mgr. L. De Maere

Vijfzeventig jaar geleden werd in onze stad de vereniging *Voor Kruis en Beeld* gesticht. De oprichters, onder wie de betreunde Kanunnik Gabriël Striels, hadden de zorg op het oog voor de vele kruisen, madonna's en

heiligenbeelden die hier ter stede de gevels der huizen en de hoeken der straten sieren. Op hen en op allen die tot op vandaag de liefde voor dit stuk godsdienstig erfgoed koesteren is voorzeker het woord van de

apostel Jacobus van toepassing dat geloof zich in daden dient te uiten.

Men zou kunnen denken dat wie zich vandaag inzetten voor zulk een ideaal de wind mee hebben. We leven immers in een beeldcultuur. Televisie, internet, reclame: ze teren alle op het beeld. Meer nog, ze buiten het beeld uit, ze vergroten het uit tot idool. Het lijkt dus een uitgelezen tijd om te werken voor kruis en beeld. En toch. Spreekt het Kruis voor de mens van vandaag niet wat makkelijk van het lijden, roemt de Lievrouw niet wat veel de maagdelijkheid, verheft de Heilige niet wat ongehoord de deugd in het algemeen? Al wat pijnlijk is, al wat naar onthouding verwijst, al wat genot inperkt staat tegenwoordig licht onder verdenking. Het staat haaks op al waar het in onze samenleving om schijnt te draaien.

Daar ligt dan ook meteen de sterkste uitdaging voor een vereniging als *Voor Kruis en Beeld*. Zij heeft een cultuurhistorische opdracht. Natuurlijk. Zij dient te conserveren en te restaureren. Maar meer nog dient ze zich in te zetten voor haar – om het met een groot woord te zeggen – heilhistorische opdracht. De beelden waar zij zich over wenst te ontfermen, staan zoals we zegden haaks op de beelden die men overal elders te zien krijgt. En daardoor vormen zij een noodzakelijk contrast, een heilzame kritiek, een positief alternatief voor de vele beelden die de mens eerder neerhalen dan verheffen, eerder verdierlijken dan vergoddelijken.

De beelden waarvoor *Voor Kruis en Beeld* zich bekommert zijn nog om een andere reden belangrijk. Ze herinneren niet enkel de geïnteresseerde kijker of de devote bidder, maar zelfs de vlugge voorbijganger aan een werkelijkheid achter de werkelijkheid. Ze doen hem denken, al is het maar even, aan Hem die Sint Paulus in een hymne noemt: *'het Beeld van de onzichtbare God'*, aan

Christus dus, die mens geworden is *'propter nos homines et propter nostram salutem'*, zoals we het zo dadelijk in het Credo weer gaan belijden: *'voor ons mensen en omwille van ons heil'*.

Er zijn vele geloofsstromingen – in en buiten de christelijke traditie – die zich ten strengste verzetten tegen afbeeldingen van het bovennatuurlijke. Onze Kerk heeft dit nooit gedaan. Steeds heeft zij beseft dat de Vader ons zijn Zoon niet zou gezonden hebben als hij onze menselijkheid niet ten volle had willen gebruiken om ons dichterbij Hem te brengen. God heeft geen Kerk of geen Bijbel nodig om dicht bij ons te zijn, geen sacramenten of geen priesters, geen kathedralen of geen beelden. Maar Hij weet, want zo heeft Hij ons zelf geschapen, dat wij niet zonder kunnen. Dat al dit stoffelijke ons tot het onstoffelijke kan voeren, al dit tijdelijke tot het eeuwige, al dit menselijke tot het goddelijke.

Misschien komt er een tijd dat sommigen al die christelijke verbeelding in hun stratenbeeld niet meer zullen kunnen plaatsen; dat ze zich net als Jezus' eigen tijdgenoten zullen afvragen wie dat wel is op dat kruis; dat ze zelfs, als in Jesaja's profetie, kruis en madonna zullen smaden en bespuwen. Dan kan voor ons allen en zeker voor de leiding van *Voor Kruis en Beeld* een tijd komen van getuigenis. Nu al komt het er daarom op aan om al dat godsdienstig beeldmateriaal dat vanouds onze publieke ruimte siert, niet louter te beschouwen als getuigenissen uit een ver verleden of als beschermwaardige monumenten in een gesecculariseerd heden, maar ook als geloof-waardige vertrekpunten voor een stad van de toekomst. Een grote en mooie uitdaging! Moge God er ons bij helpen, zodat wij ook morgen, bij het zien van al dat erfgoed, met Petrus mogen belijden: *'Gij zijt de Christus!'*

Foto's van Antwerpse gevelbeelden in het fonds De Barsée van het Architectuurarchief Provincie Antwerpen

Na de dood van architect Lode De Barsée (1914-1990), actief op diverse terreinen van de monumentenzorg in Antwerpen, verwierf de Provincie Antwerpen voor haar Architectuurarchief een belangrijk deel van zijn persoonlijke intellectuele nalatenschap.¹ Naast een omvangrijk aantal dossiers bevat het fonds De Barsée² ook zijn persoonlijke fotodocumentatie van het Antwerps bouwkundig patrimonium, verzameld in functie van zijn werkterrein, de bouwgeschiedenis. Er zijn negatieven (op glasplaat en pellicule) en afdrukken.

De collectie afdrukken, geordend in mappen en dozen, is opgebouwd met eigen opnamen gerealiseerd vanaf de jaren 1930³, maar bevat ook foto's van anderen of fotografische reproducties van historisch iconografisch materiaal (oude foto's, tekeningen en grafiek). Uit de jaren 1950-1970 is er werk van beroepsfotografen of collega's-stadsambtenaren⁴ i.v.m. specifieke werven

of opdrachten. Verder is er fotomateriaal van het KIK⁵ aanwezig en ook een groep bruin getinte afdrukken die vermoedelijk uit de periode 1920-1930 stammen. In de minderheid bevat de collectie originele afdrukken van voor 1900.

Hoewel De Barsée oog had voor gevelbeelden, komen detailopnamen uit de aard van de zaak maar beperkt voor. Doch met een juist gerichte zoektocht en een vergrootglas verschenen op gefotografeerde gevelwanden hier en daar onverwachte revelaties. Zo kwam ik oog in oog te staan met – weliswaar soms tot onooglijke dimensies verschrompelde – al dan niet verdwenen gevelbeelden. Ik zag ze in hun oorspronkelijke setting en kon soms naar de mensen kijken die de beelden moeten hebben gekoesterd.

Er waren ook vraagtekens, beelden in een context waarvan ik het bestaan niet kende. Een dag later, met andere documentatie erbij, viel de puzzel wel in elkaar. Dat was al even sensationeel.

Een greep uit de vondsten

Grote revelatie was de ontdekking van een reeks foto's van het amper bekende voormalige klooster van de 'Dochters van het Heilig en Onbevlekt Hart van Maria' aan de Rodestraat nr. 12. Hierover verder meer.

Belangrijk was de identificatie van het Sint-

1 Zie: Dirk Laureys [red.], 'Bouwen in beeld. De collectie van het Architectuurarchief van de Provincie Antwerpen', Antwerpen/Turnhout, 2004, p. 176-178. Het ambtelijk deel wordt bewaard bij de Dienst monumentenzorg van de stad Antwerpen.

2 Het fotomateriaal is goed geordend bewaard en archivalisch in zijn oorspronkelijk verband gehouden. Het wordt deels ontsloten in grote thema's, maar hoofdzakelijk op straatnaam. Helaas is veel ervan ongedateerd. De op karton geplakte afdrukken in de albums bevatten wel een code maar de sleutel ervan ontbreekt. De in de dozen bewaarde exemplaren bezitten af en toe leesbare informatie en/of een datering achteraan.

3 De Barsée bezat vanaf 1936 een Linhof (mededeling Petra Maclot). Met zo'n professionele balgcamera met platenrug (9 × 12 cm) kunnen perspectivische correcties uitgevoerd worden, van belang voor architectuuropnamen.

4 O.m. van amateurfotograaf Frans De Keersmaeker (1924-1998), eertijds werkzaam op de 'Dienst voor

Werken', als 'verantwoordelijke voor de elektrische leidingen' (verlichting). De Keersmaeker was ook actief in de Sint-Paulusparochie, eerst als lid van de oud-scouts, nadien als medestichter van de Sint-Paulusvrienden. Vanaf 1983 tot aan zijn dood was hij lid van Voor Kruis en Beeld en zorgde o.m. voor de fotodocumentatie.

5 Koninklijk Instituut voor het Kunstpatrimonium, Brussel (www.kikirpa.be)

Rochusbeeld in een kastje van de Paradijsstraat (afb. 1), een beeld dat overgebracht werd naar Sint-Jacobskerk. Het daar nu als van de Paradijsstraat afkomstig aangewezen beeld stemt niet overeen met het oorspronkelijke. Aandoenlijk was het zicht op de iets verderop in dezelfde straat aanwezige Madonna, zij werd door De Barsée in vol ornaat in haar kastje geportretteerd.

In deze collectie was voor het eerst een goede foto van de beeldengroep van Maria met Kind in de gevel van de Keistraat 14 te vinden (afb. 2), het zal de restaurateurs ervan plezieren. En ook voor het restauratiewerk aan het Onze-Lieve-Vrouwebeeld uit de Kuipersstraat 22 komen gegevens bloot. Er was tot hertoe enkel een detailfoto uit 1934 bekend, in het fonds de Barsée mocht ik een hartverwarmend zicht op deze verdwenen binnenkoer ontdekken. De Madonna bleek eertijds, dus voor de jaren 1930, van meer bijwerk voorzien. Op de als gevelveld ontworpen rugplaat komen tal van engelenkopjes in wolken voor (afb. 3). Van de Bijlengang aan de Bredestraat 36 is

een foto van de jaren 1920-1930 aanwezig waarop het door Thyssen in 1922 beschreven nieuw geplaatste beeld te zien is (afb. 4). Omdat deze gang verdween en van het beeld geen spoor bekend is, was tot vandaag ongeweten hoe het eruit zag. Nu kan het in verband gebracht worden met een reeks andere werken uit de periode van kort na de Eerste Wereldoorlog die nog bestaan.⁶

Amper was geweten dat het uit 1855 daterende Mariabeeld van de hoek Paardenmarkt en Rodestraat⁷ ooit met een klassiek baldakijn was overluifeld en ook een devotiëlan-

6 Thyssen 1922, p. 223 – Het gaat om een reeks natuurstenen beelden van Onze-Lieve-Vrouw met Kind staand op de maansikkel op een bolvormig voetstuk met gevleugelde engelenkopjes. De meeste bezitten tevens een typisch natuurstenen baldakijn. Vandaag zijn er te vinden op volgende Antwerpse locaties: Maarschalk Gérardstraat 18 (Sint-Lutgardisschool), Kasteelpleinstraat 26, Van Daelstraat 79 en Laaglandlaan (Hoeve Den Braet) in Merksem. Verder in Lier (Rechtestraat 32), Temse (Priester Poppestraat 27) en ook in Namen (Namur).

7 Een Onze-Lieve-Vrouw Onbevlekt Ontvangen van Jacques De Braekeleer (1823-1906). Zie *Nieuwsbrief Antwerpse Madonna's*, nr. 1, (2002-2), p. 11.

Afb. 1 - 2 - 3 - 4
(details uit foto's)

© Architectuurarchief
Provincie Antwerpen

taarn aan een zwierige lichtarm bezat. Zo staat het afgebeeld op de achtergrond van een foto met de Landjuweelstoet in 1892, het exemplaar op steunkarton werd verkocht bij prentenhandelaar G. Zazzarini & C°.

Rodestraat 12

De Rodestraat en Paardenmarkt kwamen nog in een andere context om het hoekje kijken. In het nr. 92, westwaarts palend aan het Knechtjeshuis op de Paardenmarkt, werd in 1825 de zetel van de in 1821 opgerichte 'Maatschappij van Christelijke Liefdadigheid' ondergebracht en een godshuis voor 'ongeneeslijk zieke' (lees demente) 'oude vrouwen' uitgebouwd. Tussen 1827 en 1834 werden de bejaarden verzorgd door vier leden van de congregatie 'Zusters van Liefde' maar in dat laatste jaar opgevolgd door de nieuw gestichte congregatie 'Dochters van het Onbevlekt Hart van Maria' (Filles du Coeur Immaculé de Marie)⁸ met aan het hoofd de vroegere begijn Marie-Antoinette Loos (1803-1874), in 1836 geprofest als zuster Concordia. In de jaren 1841-1844 werden de bezittingen vergroot met aanpalende panden in de diepte en uitgevend op de Rodestraat. Daar kwam een heus klooster met kapel. De ingang van het klooster lag aan de Rodestraat 12.⁹

In 1971 documenteerde een onbekend fotograaf de dan recent verlaten neoclassicistische gebouwen kort voor de sloop.¹⁰ Een deel palend aan de stedelijke Technische school van de Paardenmarkt (nr. 94) werd aangekocht door de stad Antwerpen en aan de school toegevoegd. UFSIA (nu Universiteit Antwerpen) verwierf de gebouwen aan de Rodestraat, en liet er in 1974 een nieuwbouw optrekken.¹¹ Door de verknipping van dit patrimonium geraakte waarschijnlijk de achtergebleven inboedel van religieuze sculptuur op twee wegen. Feit is dat de stad Antwerpen een deel van de beelden in depot nam en dit mogelijk in twee gescheiden perioden.¹² Niet alle op de foto's zichtbare beelden kunnen vandaag getraceerd worden, maar het door de stad verworven deel – in 1998 overgedragen aan Voor Kruis en Beeld – nu toch min of meer.

Een beeld met een zeer speciale betekenis, dat in 2010 volop in de belangstelling zal staan, is helaas zoek. In 1846 plaatste Jan-Baptist De Cuyper bij de jezuïeten aan de Posternestraat in Gent¹³ een grote marmere Madonna; in het klooster aan de Rodestraat kwam een identiek exemplaar voor, mogelijk een replica zoniet het ontwerp (afb.

---

verdere bibliografie en archiefverwijzing is te vinden op www.odis.be

8 De statuten dateren van eind 1836. Na de dogma-verklaring van O.-L.-V. Onbevlekt Ontvangen (1854) werd de benaming uitgebreid tot 'Dochters van het Heilig en Onbevlekt Hart van Maria'

9 Zie A. Thyssen, *'Antwerpen vermaard door den eeredienst van Maria'*, Antwerpen, 1922: 256; A. De Lattin, *'Doorheen Oud-Antwerpen'*, editie 1933: 128-129, 168; *Ibidem*, ed. 1936: 159-160, 205; *ib.*, ed. 1948: 157-158, 205-206; *ib.*, ed. 1955: 182-184, 239; J. Hallez, *'Uit het leven van Moeder Concordia (1803-1874), stichteres en overste der Dochters van het Heilig en Onbevlekt Hart van Maria'*, Antwerpen, 1947; K. Ooms, 'Het huis van de maatschappij van christelijke liefdadigheid, juffrouw Loos en het verdwenen klooster aan de Rodestraat', *'Oridagalm'*, 13 (2000) 6: 3-11, 14-18; Een goed overzicht met

10 Architectuurarchief Provincie Antwerpen, *Fonds De Barsée*, Fotodozen: Kerken.

11 *'Bouwen door de eeuwen heen'*, deel 3nb, Gent, 1979, p. 28.

12 Waarschijnlijk was al vroeger een deel aangekocht. Delen van een calvariegroep, denkelijk uit de tuin, bevatten een depotlabel met de vermelding 'Gesticht Rodestraat'. De dubbele klinkerspelling doet vermoeden dat de registratie gebeurde in de periode voor het moderniseren van de spelling in 1947, of kort nadien.

13 Zie: Em. Dilis, 'De gebroeders De Cuyper. Antwerpse beeldhouwers (1807-1883)', *'Bijdragen tot de geschiedenis'*, 16 (1924-1925) 4-5, p. 374; L. Brouwers, *'De jezuïeten te Gent, 1585-1773, 1823-heden'*, Gent, 1980, p. 154.

5a en 5b). Het Gentse beeld werd in 1860 plechtig gekroond en kreeg als eerste beeld de betiteling 'Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen', een feit dat gaat worden gevierd met een uitgebreide feestkalender lopend in tal van Vlaamse steden en dorpen.¹⁴

Het depot van Voor Kruis en Beeld

Elke Antwerpse Madonnaliefhebber kan zijn hartje ophalen bij het zien van dergelijk fotomateriaal, maar als lid van Voor Kruis en Beeld betekent het toch iets meer. Veel van

de hierboven opgesomde beelden mogen dan wel uit het straatbeeld verdwenen zijn, de sculptuur is daarom niet zoek of vernietigd. Zo zijn ten minste vier stukken (drie beelden en een monumentale stralenkrans met engelenkopjes) (afb. 6) die nu in depot bij Voor Kruis en Beeld ondergebracht zijn met deze historische foto's beter gedocumenteerd. En dat is een understatement, in feite herbegint het leven voor deze sculptuur. Als herbezielde gaan deze verlaten Madonna's ongetwijfeld meer warmte en aandacht ontvangen. Het oude helpt het nieuwe, laten we dat nooit vergeten. (Wim Strecker)

14 Een initiatief van het 'Beschermtcomité Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen', bezield door mevrouw Kris Lauwers. – kris_lauwers@telenet.be

Afb. 5a en 5b - Tweemaal het beeld van O.-L.-Vrouw met Kind van J.B. De Cuyper, links het uit 1846 daterende Gentse beeld, rechts de versie die opgesteld stond in het klooster van de Rodestraat 12. Treffend in deze sculptuur is de gelijkenis van de kop van het Jezuskind met de kinderkopjes van het marmeren antependium van het hoofdaltaar in de Antwerpse Sint-Pauluskerk, een werk van hem uit 1845.

J.B. De Cuyper (1807-1852), leerling van Jacob Johan Van der Neer (1757-1838) en nadien aan de Academie, maakte classicistisch werk met een romantische inslag. Hij woonde in de periode van ontstaan van dit beeld in de Rodestraat en leverde in 1835 ook beelden voor het Begijnhof daar.

Links: © Beschermtcomité Onze-Lieve-Vrouw van Vlaanderen; rechts © Architectuurarchief Provincie Antwerpen

Afb. 6. - Rodestraat 12. Bij de ingebruikname van het nieuwe klooster in 1844 werd dit madonnabeeld in de pandgang, boven de toegangsdeur naar het godshuis, geplaatst. Als attribuut hingen de zusters er een sleutel aan. Samen met de stralenkrans voorzien van gevleugelde engelenkopjes bleef de sculptuur bewaard (in depot bij Voor Kruis en Beeld). Omwille van de uitvoering in gips is bij een herbestemming een buitenopstelling niet aangewezen. De vervaardiger van dit vrij unieke neoclassicistische beeld is onbekend. - Onbekend fotograaf, opname 3 juni 1971.

© Architectuurarchief Provincie Antwerpen

Het Architectuurarchief van de provincie Antwerpen is ondergebracht in het Archiefhuis, Parochiaanstraat 7 in Antwerpen. Openingsuren ma., di., do. van 9-12 en 13-16 uur - Contact 03 202 04 70. Men is nog voortdurend op zoek naar nieuw materiaal. Alle schenkingen van architectenarchieven uit de provincie zijn van harte welkom.

Op zaterdag 18 april 2009 werd in het begijnhof aan de Rodestraat het recent gerestaureerde buitenbeeld van de H. Barbara heringezegend. Aan deze plechtigheid gingen in de kerk toespraken vooraf van de heer Brinkman (voorzitter van de vzw Villers), pastoor Jan Dehond en de heer Peter De Wilde (vertegenwoordiger van de schepen van cultuur). Nadien volgde een muzikaal omlijste receptie.

De toespraak van pastoor Dehond over deze heilige, met de betekenis van de inzegening van dit beeld, delen we u hieronder onverkort mee.

De Heilige Barbara

Over de heilige Barbara is niet zo veel geweten. Haar verhaal situeert zich in de nevel van de geschiedenis. Ze zou geleefd hebben zo rond de eeuwwisseling van de tweede en de derde eeuw. Zelfs de datum van haar dood is niet echt bekend. Twee data circuleren wel eens: het jaar 206 en het jaar 235. Haar hele levensverhaal berust puur op legende.

Barbara was de dochter van een zekere Dioscurus, een rijke heidense man die leefde in Nicomedië, in Klein-Azië. Het was een belangrijke stad die in de periode dat Barbara leefde, onder keizer Diocletianus, de oostelijke hoofdstad werd van het Romeinse Rijk. Tegenwoordig heet de

stad Izmit. Ze ligt aan het uiterst oostelijke puntje van de Zee van Marmara, dus niet zo heel ver van Istanboel.

Dioscurus, de heidense vader van Barbara, is er vooral op uit dat ze doet wat hij wil. Ze moet het levensplan volgen dat hij voor haar heeft uitgestippeld. Maar Barbara was een mooi meisje en er waren vele jongemannen die naar haar hand dongen. Om haar tegen hen te beschermen bouwt Dioscurus voor zijn dochter een toren als woonplaats. Hij liet ook een badhuis bouwen zodat ze niet naar de openbare baden hoefde te gaan.

Ondanks zijn voorzorgen slaagt Barbara er in, in haar toren christelijke filosofen te ontvangen. Zij bekeert zich tot het christendom en laat in haar toren een derde venster maken, als symbool van de Drie-ene God in wie ze nu gelooft. Wanneer haar vader merkt dat zij zich bekeerd heeft, en dat ze zo zichzelf heeft ontvoegd en haar eigen weg gaat, sluit hij haar op in haar toren. Barbara weet op wonderbaarlijke wijze te ontsnappen. Ze vlucht de bergen in en verbergt zich in een spelonk. Een schapsherder, echter, verradt haar aan haar vader en die levert haar uit aan de stadhouder. Barbara weigert standvastig haar godsdienst af te zweren en in de plaats daarvan de voorouderlijke goden te aanbidden. Daarvoor wordt ze gruwelijk gefolterd met toortsen, maar 's nachts komen engelen haar wonden genezen. Ze wordt naakt door de stad gedreven

en met roeden geslagen, maar de roeden veranderen in pauwenveren die haar bedekken. Een engel bezoekt haar 's nachts in de kerker en brengt haar brood en wijn van de eucharistie. Barbara wordt tenslotte veroordeeld tot de dood door onthoofding. Het is haar eigen vader die het zwaard hanteert. Maar wanneer hij dit werk volbracht heeft, wordt hij door de bliksem getroffen.

Vanuit deze legende herkennen we ook de iconografie van de heilige Barbara. Ze wordt afgebeeld in een lang kleed met mantel. Ze draagt de martelaarskroon of soms ook de palm van de martelaars. Aan haar voeten of op haar hand vind je een toren, meestal met drie vensters. Ons beeld in het Begijnhof draagt ook de ciborie, symbool voor de eucharistie en de communie die haar door de engel in de kerker werd gebracht. Soms vind je die ciborie ook op de toren of in het deurgat van de toren, meestal dan ook met een stralende hostie. Je ziet haar ook wel eens afgebeeld met een zwaard of een toorts, en zelfs met een kanonsloop of kanonskogels. Men zou de toren ooit verkeerd geïnterpreteerd hebben als een kanon.

Vanwege de toren is ze de beschermheilige van de metselaars, timmerlui, klokkengieters, beiaardiers, architecten en dakdekkers. Ze is ook de patrones van de koks en de gevangenen. In mijnstreken is ze, misschien omwille van de spelonk waarin ze zich verborg, ook de patrones van de mijnwerkers. Dan wordt ze wel eens afgebeeld met een mijnlamp in de hand, iets dat een beetje lijkt op een toren. Omwille van de marteling met toortsen is ze ook de patrones van de brandweerlieden. Ze is ook de beschermheilige van de wapensmeden en de artilleristen. Maar dat berust blijkbaar op een verkeerde interpretatie.

De heilige Barbara wordt aanroepen tegen een plotselinge dood, of althans een dood

zonder toediening van de laatste sacramenten. Ze wordt ook ingeroepen tegen brand en tegen bliksem, dit laatste omwille van de dood van haar vader, die door een bliksem werd getroffen.

Haar feestdag was de 4de december en in mijnstreken was dat vroeger een vrije dag. Maar na het Tweede Vaticaans concilie heeft men in de heiligenkalender een grote kuis gehouden en alle 'legendarische' heiligen eraf gezwaard. Sinds 1969 staat ze dus niet meer op de heiligenkalender.

Maar dat belet de gelovigen niet haar nog te eren. Wanneer je googled naar de heilige Barbara krijg je meer dan 200.000 hits. Als je 'Sint-Barbara' intikt, krijg je meer dan 18 miljoen verwijzingen... Haar beeltenis vind je nog op tal van plaatsen en in vele kerken. En op vele plaatsen in ons land komt de brandweer begin december samen om feest te vieren. In een vroegere parochie waar ik werkte was er dan zelfs een speciale eucharistieviering ter ere van de heilige Barbara en het hele vrijwillige brandweerkorps was daar dan aanwezig...

En inderdaad, Barbara kan ook vandaag voor gelovigen nog betekenis hebben. Zitten we niet geregeld gevangen in onze toren van angst en twijfel, in onze kerker van kilte, stress en liefdeloosheid? Worden we ook niet soms opgejaagd door wat anderen van ons verwachten? De heilige Barbara kan ons helpen te ontsnappen uit oude levenspatronen om je eigen weg te gaan in alle vrijheid als gelovige. Zelfs al lijken de muren van de toren te dik en lijk je geen schijn van kans te hebben om eruit te geraken, je kan vertrouwen op de kracht in je, op de engel die je begeleidt en bevrijdt uit de kerker. Je mag vertrouwen op de engel die in je gevangenis komt om je wonden te helen en om je op te nemen in de gemeenschap van delen, de communie. Het is die kracht in je, die engel, die je, ondanks je

verwondingen, je oorspronkelijke schoonheid als mens teruggeeft.

Beste mensen, wanneer wij vandaag bij dit gerestaureerde beeld staan, dan is dat ook een getuigenis van de eeuwenlange devotie tot de heilige Barbara die in deze stad, in ons land bestaan heeft. Het is ook een teken dat we ook vandaag de figuur van Barbara in ons geloofsleven een plaats kunnen geven. Ik hoop dat het een plaats is die ons vooral ook bij Jezus brengt en bij zijn boodschap van gerechtigheid en vrede voor alle mensen.

Mij werd gevraagd om straks dit beeld in te zegenen. Ik wil dat graag doen, maar

weet dat ik vooral u wil zegenen. U, dat zijn alle mensen die voor dit beeld gezorgd hebben, alle mensen van dit begijnhof, alle mensen die in de komende dagen en jaren naar dit beeld zullen opkijken, en misschien in stilte even bidden, even hun hart openen voor de Heer van alle Leven. En zo, door de mensen die in vertrouwen opkijken naar dit beeld van de heilige Barbara, zo zal zegen komen over dit beeld, en over het Begijnhof.

Zegenen heeft altijd te maken met goed-spreken, benedicere, zo klinkt het in het Latijn. En dat wil ik nu doen. Goed spreken over u, over ons samenzijn, over dit Begijnhof en over onze parochie.

Onder. Van links naar rechts: pastoor Jan De Hond, parochie-assistente Rita Somers, de heer Brinkman (vzw Villers), Kim Raymakers en Luc Rossen (restaurateurs) en Peter De Wilde (kabinetschef Philip Heylen)

• **Tentoonstelling 'Beelden en Broeders-
schappen', naschrift. Rechtzettingen en
commentaren op de catalogus**

Mijnheer De Jong, oud-pastoor van Sint-Jacobs, was behulpzaam bij het ineenpuzzelen van tal van gegevens voor de door mij opgestelde catalogus. Hij bezorgde ook historische lijsten van zowel de heiligenbeelden in, als de straatnamen van de Sint-Jacobsparochie, essentieel voor het tekenen van een actuele parochieplattegrond (die niet voorhanden bleek). Beschamend genoeg bleef zijn naam onvermeld in het dankwoord. Nogmaals, excuses. (Wim Strecker)

Het beeld van de H. Rochus in een kastje in de Paradijsstraat blijkt in de late 20ste eeuw vervangen te zijn. Het in de Sint-Jacobskerk nu getoonde beeld is wel afkomstig van deze locatie maar niet meer het oorspronkelijke beeld, dat mogelijk werd gestolen. (zie p. 10) (WS)

De heer Gaston Van Bulck uit Mechelen signaleerde een vermoedelijk laat-18de-eeuwse devotieprent van de Bedrukte Moeder in Sint-Jacobskerk met aanzet van een calvariekruis, en een 19de-eeuwse herinterpretatie ervan met het volledige kruis, inclusief lijkdoek (exemplaren in het Ruusbroecgenootschap). Hierdoor wordt aannemelijk dat het Piëta-beeld in Sint-Jacobs, verworven in 1650, tenminste al van in de late 18de eeuw voorzien was van een kruis. Van Lerijs beschreef dit element niet in 1855, wat resulteerde in het vermoeden dat het een toevoeging van nadien betrof. Dat gaf dan weer aanleiding om het offerblok met volks schilderij en de tekst 'Nood zoek troost' later te dateren dan was aangenomen. De nu aangereikte gegevens herroepen dit. Het beeld van 1650 bezat al voor 1855 een kruis, Van Lerijs is niet zo precies als gedacht en het offerblokschilderij kan laat-18de-eeuws zijn (of ouder). (WS)

De heer Jan Cools uit Herentals (cools_jan@telenet.be) legde enkele verbanden tussen de Herentalse Sint-Waldetrudiskerk en de Antwerpse Sint-Jacobskerk en -parochie. Zo is beeldhouwer

Johannes Josephus Cosyns (1718-1765), auteur van het H. Johannes Nepomucenusbeeld van de Lange Nieuwstraat, ook in Herentals aanwezig. De kerk bezit van 'Cousens' (zo vermeld in de kerkrekening) een 'bijzonder fijn' terracottareliëf met de *Doop van Christus* uit 1762-1763. Omwille van die datering kan het niet om een werk van een ander lid uit deze beeldhouwersfamilie gaan. Jan's vader, Johannes Bernardus (1647-na 1728), was reeds overleden en zijn zoon Henricus Josephus zou pas meester worden in 1769.

Ook is zowel in Sint-Jacobs als Sint-Waldetrudis de voorstelling van de Triniteit gekoppeld aan de 'vrijkoop van christenslaven' sculpturaal aanwezig. De goddelijke Drie-eenheid met eronder de engel tussen twee geketende gevangenen, ettelijke malen te zien in de Sint-Jacobskerk maar ook als beeldengroep aan de Sint-Jacobsmarkt, komt in de Herentalse kerk in het hoofdaltaar voor, dat dateert uit 1778.

Dit signalement is interessant. Herentals zou wel een broederschap van de H. Drievuldigheid hebben gekend, maar eerder een dat de titulatuur nastreefde omwille van de vergunde aflaten, dan dat er sprake was om stadsgenoten uit Moorse gevangenschap te verlossen. Het verkrijgen van de titel moest worden 'gekocht' bij de paters Trinitariërs; de Herentalse elite deed er speciale moeite voor om naar het meest dichtbij gelegen klooster, in het actuele noorden van Frankrijk, te trekken. Eens de vergunning bekomen diende men regelmatig bijdragen te betalen, geld dat gespenderd werd aan de humanitaire actie van de Trinitariërs.

Staat er ergens niet te lezen "*Men wint den hemel met geweld, of is te koop met kracht van geldt*"? Precies, in Sint-Jacobskerk, op het epitaaf van de rijke koopman en weldoener Cornelis Lantschot, overleden in 1656. (WS)

[Wim Strecker], *Beelden en broedersschappen. Broedersschappen in kerken stimuleerden de oprichting van straatbeelden* (tentoonstellingscatalogus), Antwerpen, 2009.

• Wijkklanken uit 'Klein Antwerpen'

Dat madonnabeelden vandaag ook nog door een hele buurt met zorg kunnen worden gekoesterd is voor Voor Kruis en Beeld een flinke opsteker. Het buurtfeest dat de dynamische wijkvereniging 'Klein Antwerpen' (actief tussen Leien, Stadspark, Belgiëlei en Mechelsesteenweg) op 4 oktober 2009 organiseerde, stond haast volledig in het teken van "Ons Maria".

Marleen Gijssels wijdde er onder deze kop in de wijkkrant een lang artikel aan. De historiek van de recente restauratie uitgevoerd door Noortje Cools, met o.m. assistentie van wijkcomitévoorzitter Christiaan Ketele, wordt hierin volledig uit de doeken gedaan. Het werk duurde een tiental weken en kon uitgevoerd worden dank zij de financiële steun van de stad Antwerpen en vele buurtbewoners alsook belangstellenden en firma's tot ver buiten de wijk.

Voor Kruis en Beeld heeft haar 'licht' bijgedragen door het ter beschikking stellen van een aangepaste lantaarn. Hij werd opgeknapt door leerlingen van een Antwerpse school voor bijzonder onderwijs onder de deskundige leiding van de leraar decoratie Cyriel Smet.

Het beeld werd her-ingehuldigd door Tatjana Tjeh, districtverantwoordelijke voor Monumenten waarna een wijkfeest volgde. Dat werd muzikaal omkaderd door een fanfare en de feestelijkheden voor groot en klein liepen tot 17 uur. Een afvaardiging uit het Nederlandse Maastricht, waar Klein Antwerpen mee verbreedert, was eveneens op bezoek. Vanuit hun volksbuurt 'Mariaberg' schonken zij zelfs een 'buideltje' om de financiële leemten mee aan te vullen.

Voorzitter Christiaan Ketele had nog een belangrijk verzoek: dit beeld met zoveel historiek en

menselijke betrokkenheid, te laten erkennen als 'monument'. De realiteit is een pijnpunt: gevelbeelden worden de laatste jaren door de overheid niet meer als monument erkend. In de kernstad zijn er ook tal van belangrijke beelden die niet van een 'beschermd status' kunnen genieten.

De Onze-Lieve-Vrouw Medeverlosseres van de Lange Leemstraat 72, daar geplaatst aan de zijgevel in 1872 en vervaardigd door Frans De Vriendt (1829-1919), bezat ooit een geschilderd gevelveld met onder het voetstuk een opschrift. Thyssen (1922, p. 285) vermeldt "Langs dezen weg zet geen voet of zeg: Maria Wees Gegroet", het bij de restauratie vrijgekomen fragment leest als "... BEELD ZET NOOIT EEN V[OET] / ... MARIA WEESGEGR[OET]".

• 'Onze-Lieve-Vrouw van de Leegheid'

Het laat-barokke Madonnabeeld van het hoekgebouw Augustijnenstraat 1 en Sint-Pietersberg in Mechelen, aan het pleintje met de naam 'Leegheid', vroeg al jarenlang om onderhoud. Door de inzet van buurtbewoner Patrick De Greef, met de hulp van bewoners van alle gezindten, kon aan restauratrice Geneviève Hardy opdracht

worden geven om het geheel te herstellen naar de toestand van 1863, moment waarop de actuele metalen luifel werd aangebracht.

Dit vroeg-18de-eeuwse werk in Avendersteen wordt toegeschreven aan de belangrijke Mechelse beeldhouwer Theodoor Verhaegen (1700-1759).

VOORZITTER: Leo baron Delwaide, Antwerpen.

Begga Andries, Berchem (Antwerpen) – Mw. Basten, Nederland – Boudewijn Callens, Wilrijk – Eva Coltof-Brouwer, Antwerpen – Andre De Proft, Aalst – Guy Deckers, Berchem – Derks, Wilrijk – Imolex NV, Kontich – Eliane Leijsen, Deurne – Gabriella Moortgat, Breendonk – Christel Schillemans, Antwerpen – Armand Steenackers, Antwerpen.

Leo en Ingrid Berndsen-Scholtz, Antwerpen – Walter Bruynseels, Honeydew (Zuid-Afrika) – Luc Coppens, Ekeren – Simon Deckers-Cols, Antwerpen – Guy Diercxsens, Hove – Jan Engels, Antwerpen – Paul Govaerts, Merksem – Jean Grobet, Antwerpen – Robert Holtrust, Essen – Theodora barones Janssen-Arts, Vosselaar – Pascal Mallien, Schilde – Pierre Michelet, Hove – Anne Marie Smekens-De Vrieze, Schoten – Paul van den Hove d'Ertsenryck, Zandhoven – Jan Van Rompaey, Berlaar.

Suzanne Arnou, Brasschaat – Paul Arts, Antwerpen – Augusta Arts, Antwerpen – M. Avonts, Hemiksem – L. Baeck, Wilrijk – J. Baerts, Merksem – Walter Baisier, Antwerpen – Lode Bapluë, Brasschaat – Isa Bekers, Borgerhout – Bart Belmans, Berchem – Jos Berckmans, Wilrijk – Henry Bergsma, Borgerhout – Alfons Bertels, Borgerhout – Gerarda Beukelaer, Zoersel – Jeroen Boel, Waasmunster – Brenders-Janssen, Merksem – Ward Buys, Merksem – Michel Buytaert, Wilrijk – Henri Cant, Deurne – Castelein-Claeys-Bouvaert, Kontich – Daniel Christiaens, Antwerpen. – Magda Claesen, Wilrijk – Maria Cools, Antwerpen – Walter Corluy, Berchem – Françoise Corluy-Schaffers, Wilrijk – Bruno Cornelis, Itegem – Stefan Croenen, Schilde – Maurice D'Hoore, Zingem – Roland Daes, Antwerpen – Thierry de Barys, Antwerpen – H.en M De Belder, Deurne – Jozef De Bleser, Merksem – Rudolf De Bleser, Gent – Jean Pierre De Bruyn, Oostakker – Mw. De Bruyn-Nuyts, Antwerpen. – Pierre De Deken, Berchem – Elisabeth De Kaey-De Frenne, Antwerpen – A. De Keersmaeker, Antwerpen – Alfons De Meulder, Merksem – Christel De Meulder, Kontich – J.M. De Meulder, Antwerpen – Henri De Sagher, Puurs – Mia De Schamphelaere, Edegem – Margriet Dedroog, Merksem – R.M. Desmet-Bernad, Antwerpen – Irene Dewaele, Kapellen – Jos Dobbeleers, Antwerpen – W. Dobbeleers-Borghs, Merksem – Dhr. en Mw. Dor-Delori, Wilrijk – Driessen-Van Rossum, Antwerpen – Ch. du Bois de Vroylande, Malvoisin (Gedinne) – M. du Bois de Vroylande, Beauvechain – Elisabeth Elewaut, Antwerpen – Luk Fabré, Wilrijk – Luc Fornoville, Berchem – Freddy Franck, Berchem – Maria Geerinck, Boechout – Gilliot-Cogels, Etterbeek – Baudouin Goeminne, 's.Gravenwezel – Franciscus Goossens, Antwerpen – Marc Groetaers, Wilrijk – Philippe Hernoald, Antwerpen – Michel Hertoghe, 's Gravenwezel – M.L. Heymans, Antwerpen – P. Horemans, Deurne – Emmanuel Hurtekant, Assebroek – Elisa Huysmans, Antwerpen – Georges Impens-Stoot, Antwerpen – Marc Installe, Brasschaat – Jacques Istas, Schilde – C. Janboers, Boechout – Myriam Janssens, Wilrijk – Wieland Janssens, London (UK) – Jespers-Van den Eynde, Antwerpen – Marie-Louise Keusters, Wommelgem – Bernadette Kiebooms, Boechout – Gerardus Koene, Antwerpen – W. Kusters-Van Aken, Merksem – Cornelia Laboyrie, Kapellen – Lamiroy-Foket, Mortsel – Paul Lemmens, Brasschaat – Rosa Lenssens, Berchem – Paul Leysen, Deurne – Lippens-Dobbeleers, Antwerpen – Marcelle Lombaerts-Van den Bril, Boom – Jean Pierre Loos, Edegem – Lotus Bakeries, Lembeke – Willy Lucidarme, Nieuwpoort – Bruno Luyten, Puurs – L.-J. Luyten-Collin, Antwerpen. – J. en O. Machiels-Osterrieth, Aartselaar – Gino Maes, Zwijndrecht – Jozef Marijsse, Merksem – Gerda Marin, Antwerpen – Elvira Martin, Antwerpen – Jean Mattheessens, Antwerpen – Henriette Mcintyre, Antwerpen – André Meeus, Antwerpen – Jean Mertens de Wilmars, Antwerpen – Paul Meulendijks, Deurne – Alma Mommaers, Antwerpen – Joanna Mulleman, Borgerhout – Chr. Museum, Berchem – André Myncke, Antwerpen – Willem Nollet, Hove – Miguel Norbert Ubarri, Antwerpen – Hugo Nys, Borsbeek – Pieter Oomen-Geenen, Antwerpen – Paul Peeters,

Gierle – Johanna Peeters, Deurne – Anna Pelgroms, Boechout – Ria Penders, Brasschaat – Herman Pepermans, Berchem – S. Raes-Saquet, Merelbeke – Marleen Regnier, Borgerhout – Jozef Rombouts, Schoten – Martha Rombouts, Edegem – Roth, Antwerpen – Freddy Rouchet-Dedroog, Merksem – Paul Scheelen, Antwerpen – Sint-Paulusvrienden, Antwerpen – Rita Somers, Antwerpen – Paula Sörnssen, Merksem – Dhr. en Mw. Standaert-Billiet, Kontich – Louis Stas-Donvil, 's .Gravenwezel – Nora Sterkens, Antwerpen – Jozef Steurs, Antwerpen – Wim Strecker, Antwerpen – Gillain Struyf, s Gravenwezel – Anna Tirelire, Berchem – E. Torfs, Onze-Lieve-Vrouw-Waver – Jan Valvekens, Antwerpen – André Van Baarle, Antwerpen – Vera Van Bortel, Deurne – Marc Van Bouwel-Lembrechts, Deurne – L. Van Campenhout, Mechelen – Etienne van Caster, Mortsel – Joseph van Caster-Grade, Antwerpen – Yves van de Werve de Vosselaer, Schilde – Jozef Van de Wiele, Antwerpen – Guido Van Den Sande, Ekeren – Alfons Van Den Wyngaert, Kapellen – Theo Van der Auwera, Westmalle – Bertha Van der Elst, Merksem – Dhr. en Mw. Van Deun-Dewitte, Antwerpen – Georges Van Essel, Knokke Heist – Hilda Van Gool, Antwerpen – Martha Van Herck, Hoboken – Maria Van Heuckelom, Schilde – Simonne Van Heurck, Antwerpen – Ivo Van Hoorebeke, Wilrijk – Van Hooydonck-Pauwels, Brasschaat – Ann Van Houtte, Antwerpen – Van Impe-Monte, Mortsel – Benoit van Lidth de Jeude, Antwerpen – Van Lier-Winnepenninckx, Antwerpen – Nicole Van Look, Ekeren – Anne Vandenabeele, Borgerhout – Vandeplas-Gasia, Antwerpen – Gilbert Vandeputte, Berchem – Vanderheyden-Remans, Merksem – Karel Vanderhoeght, Berchem – Hugo Vanderhoeght, Antwerpen – Ernest Vanderlinden, Berlaar – G. Vanhalme, Harelbeke – Emiel Vanhamme, Mortsel – Virginia Vanminsel, Deurne – Ronald Vanoystaeyen, Boechout – Rosalia Vekemans, Lier – Chris Verbeeck, Hove – Pierre Verelst, Antwerpen – Madeleine Verhoosel, Antwerpen – Philippe Verhoosel, Woluwe-St. Pierre – Agnes Vermeulen, Kontich – Josette Verschaeren, Wilrijk – Antoon Verstreken, Antwerpen – R. Vertriest, Hove – Procuur Vlaamse Kapucijnen, Antwerpen – Willy Wellens, Antwerpen – Kristel Willekens, Deurne – M. Willems, Ekeren – Jacques Wirtz, Schoten – H. Witters, Merksem – Lucas Zaman, Antwerpen – J.J.A.M. Zuure, Diemen (NL) – M.Th. Zuure-LeCat, Diemen (NL)

Wij wensen al onze vrienden en hun familie een zalig Kerstfeest en een gezegend Nieuwjaar

Info en colofon

Vrienden van de Antwerpse Madonna's ondersteunen 'Voor Kruis en Beeld' vzw, Lange Lozanastraat 92, 2018 Antwerpen, bij de projectrestauraties van Antwerpse Onze-Lieve-Vrouwebeelden en bijwerk: **de Madonna Kommekensstraat 24 (hoekhuis Huikstraat), de beeldengroep van de H. Drieuldigheid aan de Sint-Jacobsmarkt 92-94 en het Onze-Lieve-Vrouwebeeld van de hoek Keizerstraat 73, hoek Prinsesstraat** en andere uit te voeren werkzaamheden.

- Een financiële ondersteuning is welkom op onze projectrekening : 000-00 00 004-04 van de Koning Boudewijnstichting, Brederodestraat 21, 1000 Brussel met vermelding: "LJ 1870 - Voor Kruis en Beeld - Antwerpen". Financiële aftrekbaarheid wordt u toegekend vanaf 30 euro.

(Drie soorten ondersteuning: 30 euro, 125 euro en 250 euro verhogen onze mogelijkheden tot verfraaiing en het behoud van de beelden, waarvoor dank.)

- Legaten in voordeel van de vereniging zijn steeds welkom; raadpleeg uw notaris.

Website: www.verbeelding.be – E-mail: iha@yucm.be – Lay-out: Wim Strecker

Fotoverantwoording – Alle foto's © Wim Strecker, tenzij anders vermeld.

Onze-Lieve-Vrouw met Kind van de Paradijsstraat: een ets van J. Severin met de muur van het Van Celstinstituut, foto's met het beeld in het kastje nog in situ (jaren 1970) en de actuele opstelling in de grote sacristie van Sint-Jacobskerk waar het afgenomen beeld is ondergebracht.

Verz. Rudi Mannaerts, Antwerpen

